

Viinapuud Eesti viljapuuaedades

Kadri Karp, Eesti Maaülikool, Põllumajandus- ja keskkonnainstituudi aianduse osakond

Ajaloost

Viinapuu ei ole Eestis uus aiakultuur. Juba mõisates kasvatati viinamarju kasvuhoonetes. 50-ndatel aastatel saadi Eestis 100 m^2 üldpinnaga külmkasvuhoonest 300-400 kg marju. Taimerea pinna m^2 kohta võis arvestada 5 kg saaki. Sel ajal peeti oluliseks marjade tootmist lauamarjaks. Rohkem on viinamarju kasvatatud Lätis, kus enne sõda oli isegi umbes 70 ha viinapuude kasvuhooneid. Varem kasvatati viinapuid peamiselt kasvuhoonetes, kuid 1964. aastal ilmunud raamatus väidab H. Miidla, et valides kõige varasemad ja külmkindlamad sordid, on viinamarju võimalik kasvatada ka avamaal. Samuti soovitab ta hoolikalt valida kasvukohta ja lõikusuusi. Tema uurimistöö näitas, et viinapuude elutegevus on põhjamaa jahedamates suvetingimustes hea. Näiteks selgus fotosünteesi intensiivsuse võrdlemisel, et absoluutset kuivainet lehepinna 1 dm^2 kohta moodustub Eestis 2-3 korda rohkem kui lõunas viinamarjakasvatuse piirkonnas. Seda põhjendas ta sellega, et soojemas kulutatakse rohkem orgaanilist ainet hingamiseks. Meil kasvavad viinapuud kulutavad hingamisel ainult 4-15% fotosünteesitud kuivainest. Selgus, et meie pikapäevatingimustes fotosünteesivad viinapuu lehed veel 8 °C juures ja seda peaks arvestama ka aktiivsete temperatuuride summade võrdlemisel. 1964. aastal toodi katsetulemuste põhjal välja edasised vajalikud uurimused:

- * sordivõrdluskatsed selgitamaks välja uusi sobivaid sorte, et suurendada sortimenti
- * erinevate agrotehniliste võtete katsetamine lähtuvalt põhjapiirkonna eripärist
- * uute sortide aretamine hübridiseerimise teel

Sordi 'Hasanski Sladki' viinapuud saagiga

* sortide agrobioloogiline uuring: aastane arengutsükk, saagikus, kasvu tugevus ja talvekindlus

* marjade majandusliku väärtsuse hindamine degusteeringimiste ja keemiliste analüüside kaudu.

Hiljem viinamarju Eestis enam ei katsetatud. Uuesti alustas viinamarjakasvatuse propageerimisega Räpina Aianduskooli õpetaja Jaan Kivistik. Tänapäeval on oluliselt parem sordivalik ja seetõttu viinamarjakasvatuseks ka paremad võimalused. Eestis paljundavad mitmed puukoolid viinapuid ja seetõttu on need levinud ka koduaedades. Alates 2004. aastast on viinapuud puuviljanduskomisjoni poolt soovitatud sortide nimistikus.

Mis saab eesti viinamarjast?

6. märtsil 2007. aastal kogunesid Eesti Maaülikoolis erinevad viinamarjadega seotud inimesed: taimede ja marjade uurijad, kasvatajad, istikute tootjad, kollektzionäärid ja veini tootjad. Koos arutati mitut küsimust: mida, kellele ja kuidas toota? Viinamarjade puhul on väga oluline eelnevalt otsustada, kas toota mahla, veini või lauamarja? Sellest sõltub oluliselt sordi- ja kasvatustehnoloogia valik. Seniste kogemuste põhjal saab lauamarja kasvuhoonest, kuid veinimarjaks sobivad sordid kasvavad ka avamaal. Arutelu põhjal selgus, et Eestis on perspektiivne arendada mölemaid suundi. Viinamarjade kasvatamine võib tähtsust omada mitmetel põhjustel.

Tervislikumad viinamarjad ja mahlad! Eestis kasvatamiseks sobivad sordid on viinapuu liikide hübriidid ja seega haiguskindlamad. Lõunapool kasutatakse suurel hulgal pestitsiide ja seetõttu on

Sordi 'Zilga' saak

marjades, mahlas ja muidugi ka veinides kahjulike jääkainete hulk küllalt suur. Seega esimeseks põjhuseks meil viinamarju kasvatada on see, et ainult põhjamaades saab kasvatada kemikaalidest puhost tervislikku marja. Oma maa viinamarju peaks olema võimalik saada sügisel kolm kuud.

Põhjamaine eksootika! Eestis on laialdaselt levinud taluturism. Sellistes taludes on atraktiivne rajada väike istandik. Esiteks pakub turistidele väga suurt elamust oma käega marjade korjamine. Siis pole oluline, et maitse ei ühi Levinud ja tuntud sortidega! Samuti on atraktiivne oma talu mahl ja vein.

Taluvein. Põhjanaabritel soomlastel on marjaveini tootmine taludes väga laialt levinud. Samuti leidsid meie viinamarjaaktivistid, et tulevik on just oma talus ja ümbruses kasvanud viinamarjadest taluveini tootmine. Taluveini toodetakse põhimõttel: ise kasvatan, ise teen ja ise ka müün.

Ei maksa arvata, et mõne aasta pärast võime siis poest leida eesti veini ja marju. Viinamari jäab Eestis ni itooteks. Tootja seisukohast jäab see lisategevusalaks. Tooted aga turismiga seotud ettevõtetesse, restoranisesse jne, muidugi ka talust müügiks. Selge on aga see, et viinamarjakasvatus võib saada maal tulutoovaks tootmisvõimaluseks.

Katsetöö EMÜ aianduse osakonnas

Eesti Maaülikooli aianduse osakonnas alustati viinapuude katsetega 2003. aastal, mil rajati katseistandikud Saaremaale, Ruusmäele ja Kambjasse. Eesmärgiks on katsetada viinapuude kasvatamist avamaa tingimustes. Katsesordid said valitud koos Jaan Kivistikuga tema varasemate kogemuste põhjal. Sort ‘Hasanski Sladki’ on levinud sort meie koduaedades ja tundud ka teiste nimedega: ‘Hasaine Sladki’, ‘Varajane Sinine’. Varavalmiv siniste marjadega sort, mis seni on olnud Eestis väga külmakindel. Läti sort

‘Zilga’ on samuti hea külmakindlusega sort. Marjad on sinised, veidi sültja viljalihaga. ‘Rondo’ on Saksamaal aretatud siniste marjadega sort, mis on hinnatud veini tootmiseks. Kahe eelnimetatud sordiga vörreldes võib olla külmaõrnem. Sort ‘Jubilei Novgoroda’ marjad on kollakasrohelised ja valminult magusad, kuid viljaliha on sültjas ja *labrusca* maitsega. Venemaalt pärit teine sort - ‘Severnõi Rannii’ marjad on kollakasrohelised ja maitsvad – sobivad ka lauamarjaks.

Kahel viimasel katseaastal oleme saanud ka esmased tulemused meie avamaa tingimustes kasvanud viinamarjade kvaliteedi kohta. Veini tootmiseks korjatakse viinamarjad vastavalt mahla kuivaine sisaldusele. Näiteks sordi ‘Hasanski Sladki’ marjad on hea maitsega juba augustis, kuid veini jaoks saavad nad küpseks alles septembri teisel poolel. Seetõttu on väga oluline viinamarjakasvatuses jälgida ka marjade keemilisi näitajaid.

Viinamarjakasvatuses on oluline, et kobarad valmiks üheaegselt, see tagab marjade ühtlasema valmimise ja seega ka ühesuguse biokeemilise koostise. Kirjanduses on seetõttu soovitatud kobarate vähendamist – vörsele jäetakse ainult kuni kaks kobarat. 2007. aasta katsetulemused näitasid, et kobarate harvendamine on soovitatav ka Eesti tingimustes. Näiteks sordi ‘Zilga’ puhul oli kuivaine sisaldus harvendamata vörsetelt saadud marjamahlas 16 %, kuid kobarate vähendamise puhul oli saadud tulemus 19 % (soovitatav on 20%). Heledal viinamarjasordil ‘Jubilei Novgoroda’ suurendas kobarate harvendamine samuti statistiliselt oluliselt suhkrute kogunemist. Teisel heledal sordil ‘Severnõi Rannii’ võis küll harvendamise puhul märgata suuremat suhkrute kogunemise tendentsi, kuid mõju ei olnud siiski statistiliselt usutav. See näitab, et kobarate harvendamise mõju sõltub sordiomadustest ja kasvatustehnoloogia valik sõltub sordi eripärist.

Marjade maitset hindasime mahla kuivaine ja hapete suhtega - mida suurem suhtarv, seda magusama maitsega on marjad. Saadud tulemused näitasid, et katsesortide marjad on oluliselt erineva maitsega. Kõige magusamat olid ‘Severnõi Rannii’ marjad ja tumedatest viinamarjasortidest olid magusamat ‘Hasanski Sladki’ marjad. Need peaks siis katsesortidest sobima ka lauaviinamarjadeks. Antotsüaanide sisaldus oli suurim sordi ‘Rondo’ marjades, mille põhjal võib järeldada, et sellest sordist võib saada parema värvusega veini.

2007. aastal rajasime uue katse Rõhu Katsejaama. Katse eesmärgiks on välja selgitada võra kujunduse ja preparatide mõju marjade biokeemilisele koostisele ja taimede talvekindlusele.

2007. aastal rajati Rõhu Katsejaamas uus katse